

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vzdělávání a zaměstnávání osob
s poruchou sluchu**
Michaela Šolcová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

Vzdělávání a zaměstnávání

osob s poruchou sluchu

Michaela Šolcová

Vedoucí práce:

PhDr. František Kalvas, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování

Děkuji PhDr. Františku Kalvasovi, Ph.D. za ochotu se kterou mi poskytoval cenné rady, za jeho odborné vedení a trpělivý přístup. Dále děkuji účastníkům výzkumu, kteří mi ochotně poskytli potřebné informace. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům, kteří mě při tvorbě této práce podporovali a byli mi nápomocni.

Obsah

ÚVOD	2
1 ZVUK.....	4
1.1 Orgány sluchu	4
1.2 Poruchy sluchu.....	5
2 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY	7
2.1 Kochleární implantát.....	7
2.2 Rozdíl mezi sluchadlem a naslouchadlem	8
2.3 Signalizace.....	8
3 DĚTSTVÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	10
3.1 Četba	11
3.2 Výuka.....	13
3.3 Vliv rodičů na správný vývoj	14
3.4 Běžné školní prostředí	15
3.5 Znakový jazyk	15
4 HLEDÁNÍ PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ.....	17
4.1 Příspěvek pro zaměstnavatele	19
PRAKTICKÁ ČÁST	20
5 ROZHOVORY SE ZAMĚSTNAVATELI.....	22

6	VZDĚLÁVACÍ ZAŘÍZENÍ.....	25
7	ROZHOVORY S OSOBAMI S PORUCHOU SLUCHU.....	27
	7.1 Respondentky pobírající starobní důchod.....	30
	7.2 Respondentka z Ukrajiny.....	31
8	SOUHRN ZJIŠTĚNÝCH INFORMACÍ.....	32
9	ZÁVĚR.....	35
10	RESUMÉ.....	41

ÚVOD

Cílem této práce je zjistit, informace o vzdělávacím systému a zaměstnávání osob se závažnými poruchami sluchu. Hlavní výzkumná otázka je: Jak vzdělávací systém a připravenost zaměstnavatelů, limituje osoby se sluchovým postižením? Při tvorbě práce bych ráda zjistila, jak je vzdělávání osob se sluchovým postižením odlišné, jaké obory mohou tyto osoby volit pro své další vzdělávání. Dále mám zájem zjistit, jak tyto osoby své vystudované obory využijí při hledání zaměstnání a zda mají svá pracovní místa nějak upravena pro jejich specifické potřeby způsobené jejich sluchovým postižením. Hypotézou daného výzkumu je: Čím rozsáhlejší je možnost studijních oborů, tím větší je možnost zaměstnat osoby s postižením sluchu. A čím lépe je zaměstnavatel na přijmutí osob s postižením sluchu připraven, tím ochotněji tyto osoby přijme.

Toto téma jsem si vybrala z důvodu mého zájmu o osoby, které mají závažná sluchová postižení a vyhledávají pomoc sociálních služeb. S touto skupinou osob mám zkušenosti již z předchozího studia, kdy jsem začala chodit na kurzy znakového jazyka. Následně jsem se účastnila akcí neziskové organizace pro osoby s postižením sluchu, kde mě po čase přijali na pozici sociálního pracovníka.

Teoretická část se bude věnovat sluchovým vadám, jaké jsou rozdíly, mezi osobou, která poruchu sluchu získala během života a osobou, která se s ní narodila. Jaké jsou možnosti kompenzace sluchových poruch, jak se vzdělávají děti s tímto postižením a kde mohou tyto osoby najít své pracovní místo.

V praktické části chci získat informace od zaměstnavatele, který má zkušenosti s pracovníky se závažnou poruchou sluchu. Dále bych chtěla získat informace od jednoho školského zařízení pro tyto osoby. Jaké volí postupy při vzdělávání a jaké další vzdělávání, případně následná zaměstnání studenti volí? Jako poslední část získávání informací, bych chtěla uskutečnit rozhovory

s klienty organizace pro osoby se sluchovým postižením. Od nich bych chtěla získat informace o jejich školním a pracovním životě. Z těchto získaných informací bych ráda dostala informace o zaměstnávání a vzdělávání osob s postižením sluchu z pohledu tří stran.

1 ZVUK

Tato kapitola v krátkosti uvádí, jak vnímáme zvuk a jaké potíže můžeme mít s jeho zaznamenáním. Tuto kapitolu vnímám jako důležitou, neboť díky sluchu se učíme mluvit a čím lépe vnímáme komunikaci s ostatními, tím snáze se něčemu naučíme a čím více se toho naučíme, tím lépe si nalezneme pracovní místo.

To, co nazýváme zvukem je vnímáno naším sluchovým ústrojím. Jde o kmitání, které se šíří vzduchem a my ho sluchovým ústrojím vnímáme. Zdravý člověk vnímá zvuk od 16 Hz do 20 000 Hz. Díky moderním technologiím můžeme vnímat i větší rozsah. Velká část zvířat má toto rozpětí mnohem větší a využívá ho k různým účelům. Ať už k lovu potravy, či možnosti vyhnout se předmětu nacházejícímu se v jejich blízkosti, který nevidí. I přes to, že je mnoho živočichů na tom se sluchem lépe než my, sluch patří k jednomu ze dvou našich nejvyužívanějších smyslů (Facová, Orel, 2012).

1.1 Orgány sluchu

Sluchové ústrojí vzniká ze tří částí, která se každá vytváří jiným způsobem. Na konci svého vzniku se všechny části, tedy zevní, střední a vnitřní ucho, musí úspěšně propojit tak, aby tento smysl mohl správně fungovat. (Facová, Orel, 2012).

Poruchy sluchu se mohou dělit mnoha způsoby, na vrozené a získané, podle místa, které je poškozené a způsobuje poruchu sluchu, také podle vnímání frekvence, kterou člověk ještě slyší a kterou nikoli a v neposlední řadě na dočasné a trvalé (Muknšnábová, 2014).

1.2 Poruchy sluchu

Podle světové zdravotnické organizace (2022) se za osobu, která má potíže se sluchem řadí osoba s potížemi od 20 dB.

Vrozené poruchy sluchu se musí zjistit co nejdříve, z důvodu správného vývoje dítěte. Při zjištěné sluchové poruše je nutné pozměnit způsoby chování se k jedinci tak, aby na osobu, která na něj hovoří, co nejlépe vidělo. Také se zjišťují možné kompenzační pomůcky, které by byly pro dítě vhodné. Zejména se jedná například o možnost využití kochleárního implantátu, u kterého je velmi nutné začít v co nejnižším možném věku (Facová, Orel, 2012).

První vyšetření sluchu se provádí již v porodnici. Jedná se o novorozenecký sluchový screening. Tento test ovšem není schopen zjistit všechny poruchy sluchu, které mohou nastat. U starších dětí se při pravidelných lékařských kontrolách provádí i pomocí řeči. Tyto testy mohou mít také různé podoby. Může se pouze jednat o to, jak moc potichu lékař hovoří, či se může zabývat 30 páry slov, která spolu nesouvisejí ale znějí podobně. Jedinec je následně od sebe musí rozpoznat. (Facová, Orel, 2012).

Mezi získané poruchy sluchu patří i následky různých chorob, mezi které nejčastěji můžeme řadit zánět středouší. U tohoto zánětu mohou být sluchové problémy dočasné, ale ve vzácných případech i trvalé. Získané potíže se sluchem může způsobit i pád s úrazem hlavy, či fyzické poškození zvukového ústrojí při vniknutí cizího tělesa do jeho prostor. Vzácně se může jednat i o hmyz ve vnějším zvukovodu, který zde tvoří potíže (Facová, Orel, 2012).

Při práci s lidmi s poruchou sluchu se velmi často můžeme setkat s pojmem tinnitus. Považuji za důležité tento termín vysvětlit, neboť jsem i při spolupráci s neziskovými organizacemi dlouhou dobu nevěděla, o jaký druh onemocnění zvukového ústrojí se jedná.

U tinnitu jde o chronické onemocnění projevující se jako šumění nebo šelest v uších. Onemocnění má projevy, které mohou být u každého jedince

odlišné. Někteří pacienti ho vnímají pouze u jednoho ucha, jiní u obou. Jsou pacienti, kteří vnímají kolísání hlasitosti šumu a pacienti, kteří slyší monotónní šelest. Onemocnění má různé příčiny, jedná se o věk, vliv farmaceutik, či je to příznak jiné choroby. Toto onemocnění může dále způsobit podrážděnost a psychickou deprivaci (Bartlová, Poděbradská, Pszczolková, 2020).

Světová zdravotnická organizace (2023) také zmiňuje ztráty sluchu způsobené nadměrným hlukem či léky. Loňský rok vydala tato organizace doporučení, jak předcházet ztrátám sluchu. Podle jí získaných informací hrozí osobám ve věku od dvanácti do třiceti pěti let ztráta sluchu kvůli nadměrnému hluku způsobeného nošením sluchátek či navštěvováním volnočasových aktivit s nadměrným hlukem. Tato organizace doporučuje průměrnou maximální hlasitost při zmíněných aktivitách, dále personál, který na daných akcích tuto hodnotu kontroluje. Dále by zařízení provozující aktivity s nadměrným hlukem, například při koncertech, či sportovních utkáních, mělo mít pro účastníky i diváky pomůcky pro ochranu sluchu a mít klidné zázemí, kam si mohou jít tito lidé od hluku odpočinout. (World Health Organization, 2023)

2 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Kompenzační pomůcky jsou z mého pohledu velmi důležité. Navazují na předchozí kapitolu o možných poruchách sluchového ústrojí. Pokud víme, jakou máme poruchu, můžeme zvolit kompenzační pomůcku, která nám nejlépe pomůže. Čím lepší máme kompenzační pomůcku, tím snáze se domluvíme se svým okolím.

Osoby s postižením sluchu používají mnoho kompenzačních pomůcek, můžeme mezi ně řadit různá sluchadla, kochleární implantáty, či upravené domovní zvonky, které místo běžného zvukového signálu blikají (Kašpar, 2008). Mezi kompenzační pomůcku pro osoby, používající ke komunikaci znakový jazyk, řadíme i chytrý mobilní telefon s přední kamerou. Ti lidé se díky němu mohou mezi sebou domluvit stejně, jako zdravě slyšící osoba při telefoním hovoru.

2.1 Kochleární implantát

Kochleární implantát má své začátky v 70. letech 20. století. Jde o kompenzační pomůcku řadící se mezi protézy, kdy je zaznamenaný zvuk přenesen do části tohoto zařízení, které je ukryto v podkoží a zasahuje do kosti za zevní částí ucha. Další část vede do středního ucha, kde dráždí sluchový nerv. Jako spoustu jiných technologií, i tato pomůcka se postupem času vylepšuje a lépe plní svou funkci. (Facová, Orel, 2012).

Kochleární implantát má spoustu podmínek pro to, aby mohl být využíván. Jedná se o osoby, kterým již ani na jedno ucho nepomůže jiná kompenzační pomůcka, jakou je sluchadlo. Pokud se osoba již narodí jako neslyšící, je velmi důležité, aby byl začátek používání kochleárního implantátu nejdéle do tří let věku dítěte (Facová, Orel, 2012). Implantace tohoto zařízení trvá přibližně 3 hodiny. Důležitá je práce s logopedem, který pomáhá správnému rozvoji řeči nejen dětským pacientům. Lépe kochleární implantát přijímají lidé, kteří o sluch přišli během života. Vědí, jak rozlišovat jednotlivé

zvuky a co si pod nimi mohou představit. U dětských pacientů se rodiče často obávají, jak budou reagovat vrstevníci dětí s tímto implantátem, a tak dlouho zvažují, zda budou souhlasit s tím, aby dítě tento implantát mělo. Obzvláště se jedná o rodiče, kteří sami komunikují pomocí znakového jazyka (Kašpar, 2008).

2.2 Rozdíl mezi sluchadlem a naslouchadlem

Podle článku Veroniky Širc (2022), který vychází z vyjádření Jaroslava Pauera a Šárky Prokopiusové, je sluchadlo kompenzační pomůcka, kterou předepisuje foniatr po důkladném vyšetření pacienta. Sluchadlo se přesně nastaví dle specifických potřeb. Pacient na něj může dostat finanční příspěvek 7 000 Kč a nově od roku 2022 tento příspěvek může využít na sluchadla na pravé i levé ucho. Díky tomu je příspěvek až 14 000 Kč. Na rozdíl od naslouchadla se sluchadlo musí pravidelně seřizovat. Naslouchadlo se dá koupit i bez lékařského předpisu. Naslouchadla zesilují všechny zvuky ve stejné míře. Díky tomu zesilují i zvukový šum. Řeč v okolním hluku tedy snadno zanikne a pacient se musí nadměrně soustředit, aby rozpoznal hlas od zbylých zvuků. Pokud pacienti naslouchadlo používají častěji, mohou si ještě více svůj sluch poškodit. Jde zde právě o zesílení všech zvukových projevů okolí. Pacient totiž často nepotřebuje kompenzovat veškeré okolní zvuky, ale pouze některé frekvence. Pokud jsou korigovány i zvuky, které nejsou třeba, je zde velká možnost poničení i zbylých zdravých funkcí.

2.3 Signalizace

Světelných signalizací, které je možné využít při upozorňování na různé vzniklé situace, je celá řada. Blikající přístroje mají různé tvary a velikosti, nejčastěji se setkáváme s blikajícím domovním zvonkem. Zvonek může být napojen i na přístroj, který bliká několika možnými barvami. Tyto barvy se následně dají využít pro upozornění i na spuštění jiných zařízení než pouze stisknutí zvonku. Jako další pomůcka signalizace se využívají i hodinky, které pomocí vibrací upozorňují na různé situace. Může jít například na upozornění

času. (Středa, Hána, 2016) V dnešní době používají vibrační chytré hodinky i osoby, nemající žádné potíže se sluchem. S osobami, s kterými jsem se setkala, měla hodinky především mladší generace osob do 45 let věku. U osob staršího věku jsem si všimla, že pokud mají hodinky, jedná se v převážné většině případů o klasické analogové hodinky, které také plní estetickou funkci.

3 DĚTSTVÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Vývoj dítěte s vrozeným postižením sluchu, či získaným do jednoho roku života, způsobuje sensorickou deprivaci. Z tohoto důvodu se neúměrně rozvíjí neverbální projevy osobnosti a verbální jsou potlačovány. Rozvoj těchto osob je velmi specifický a je třeba dbát na rozvoj osobnosti, kontakt s okolím dítěte a připravovat tak jedince na různé reakce, aby byl schopen se co nejvíce orientovat ve společnosti (Potměšil, 2010).

Aby bylo dítě připravené na zahájení školní docházky, je nutné pracovat na všech složkách, které tvoří jedince. Musí se dbát na správný psychický vývoj, který je správně podněcován, mezi jednotlivé části se řadí vyjadřování emocí, plnění zadaných úkolů, dostatečné ovládnutí motorických schopností, porozumění sociálnímu prostředí a v neposlední řadě také vylepšování vyjadřovacích schopností. Děti se sluchovým postižením mají nedostatečné zvukové podněty z okolí a ty zapříčiňují velké mezery v tzv. verbální inteligenci oproti vrstevníkům, kteří nemají sluchovou poruchu. Můžeme sem zahrnout hlasité tělesné projevy v nevhodnou chvíli a na nevhodném místě, či příliš hlučné slovní vyjadřování (Mlčáková, 2020).

Dalšími potížemi při začátku docházky do kolektivu může být egocentrismus. Dítě bylo zvyklé, že díky jeho postižení mu byla od rodiny věnována větší pozornost, ale pokud jde do kolektivu lidí s podobnými potížemi, není mu již věnována tak velká pozornost. Naopak u příchodu do běžného kolektivu může začít v určitých situacích svou situaci zneužívat a působit na psychickou stránku svého okolí (Mlčáková, 2020).

U předškolních dětí je tedy důležité, aby se všechny složky vyvíjely co možná nejlépe na stejné úrovni. Další důležitou oblastí je schopnost postarat se o vlastní osobu v přiměřené míře ke svému věku (Mlčáková, 2020).

Problémy se sluchem, které u dětí nejsou řádně kompenzovány ovlivňují studijní výsledky žáků a tím i omezují možnosti, kde tyto osoby mohou hledat své pracovní uplatnění v dospělosti. Světová zdravotnická organizace (2022)

také upozorňuje, že osoby s poruchou sluchu v rozvojových zemích mají velmi nízkou možnost získat jakékoli vzdělání.

Zde se můžeme zmínit i o seniorech, kteří trpí ztrátou sluchu z různých příčin. Tito lidé mohou mít v životě řadu překážek v rámci nemožnosti dostatečně komunikovat se svým okolím. Díky tomu mohou nastat pocity osamělosti zapříčiňující psychické potíže. (World Health Organization, 2022)

3.1 Četba

Čtení rozvíjí osobnost, pomáhá při odpočinku a obsahuje množství informací, které se člověk jinde dozví jen velmi obtížně. Číst se učí děti ve velmi raném věku a je třeba tuto schopnost učit a posilovat častým opakováním. Čtení také pomáhá při rozvoji představivosti, rozlišování různých pocitů, schopnosti komunikace v různých životních situacích a ve velkém množství dalších oblastí. Nejen dospělým, ale i dětem umožňuje únik z běžného života. Tím pádem i od starostí, ty se u dětí mohou zdát z pohledu dospělého člověka banální, ale pro jedince, který je prožívá, jsou často velmi stresující. Literatura nám zkrátka pomáhá v mnoha oblastech života. U osob, které se se sluchovým postižením již narodily, či ho získaly ve velmi nízkém věku, je tato schopnost získávána velmi obtížně. Více než u běžných dětí je při výuce četby důležitá a významná pomoc okolí (Daňová, 2008).

Základem četby je postupné učení se. Nejprve se učíme přečíst jednotlivá písmena, následně z nich skládáme slabiky, ze slabik dáváme dohromady slova a ze slov celé věty. Při potížích porozumět už jen základním písmenům nemůžeme očekávat velký postup v následujících stupních. Potíže může způsobovat sluchová analýza a syntéza. Díky tomu jedinec obtížně skládá dohromady jednotlivá slova, či nerozpozná jejich význam (Mičáková, 2020).

Po získání schopnosti přečíst psaný text následuje další důležitá vlastnost, kterou se čtenář musí naučit. Tímto uměním je porozumění

přečteného textu. Ač se nám to může zdát jako samozřejmost, i toto se učíme během života. Text se dítě učí číst postupně od raného věku. Dětem se čtou obrázkové knížky s velkým textem, o které má zájem. Pokud je dítě osobou neslyšící, je potlačen tento základní kámen ve výuce. Dítě musí začínat na složitější literatře, než jsou dětské obrákové knížky z důvodu nezájmu o tuto dětskou literaturu, která již neodpovídá věku staršího dítěte, které se ale teprve začíná učit číst (Daňová, 2008).

Pro osoby dorozumívající se pomocí znakového jazyka, se text často upravuje a zjednodušuje tak, aby byl co nejkratší a nejjasnější. Velmi však záleží na získané úrovni schopnosti četby a porozumění textu (Daňová, 2008).

Výuka četby pro zde zmiňované osoby je velmi časově náročná a vyžaduje významnou pomoc rodičů a blízkého okolí. Psaný text je u nás přesným záznamem mluveného slova, ale znakový jazyk má svá vlastní pravidla, a tak je pro neslyšící osoby náročnější textu porozumět. Díky tomu je to pro ně podobné, jako se učit cizí jazyk pomocí své první četby (Daňová, 2008).

Dítě se závažnou sluchovou poruchou ve většině případů trpí nedostatečnou slovní zásobou. Také u nich často chybí skloňování, pojmenování citů, používání sloves či absence přídavných jmen. To vše vyžaduje velkou slovní i znakovou zásobu. Český jazyk je velmi rozmanitý a mnoho různých slov vyjadřuje jednu věc. Dítě se většinu věcí učí vyjádřit pomocí pouze jednoho znaku. Proto je další překážkou ve čtení právě pochopení významu synonym (Daňová, 2008).

Slova jako taková mají spoustu významů. Dítě si pod přečteným slovem může představovat pouze jednu jedinou věc a poté nechápe, jak může mít toto slovo i jiný význam. Přiložit správný význam slovu, které je použito v jiném, než základním tvaru může být také oříšek z důvodu absence skloňování ve znakovém jazyce. Dítě pak jde po části slova, která mu dá největší význam a větu chybně pochopí. Význam slovního spojení je další stupněm, který tvoří nemalou překážku v pochopení psaného textu (Daňová, 2008).

Při výuce četby dětí s významným postižením sluchu je ještě důležitější, aby četba dítě zaujala. Vhodné jsou texty prokládané obrázky, kde čtenář sám doplní slovo, které tam chybí a při té příležitosti se učí i správnému skloňování. Další významnou pomocí je, pokud je dítě vyučováno buď bilingválně, či systémem totální komunikace (Daňová, 2008).

3.2 Výuka

Výuka těchto osob má dva základní směry. Jedním je bilingvální vzdělávání, kdy se vyučují dva jazyky současně, v tomto případě znakový jazyk dané společnosti, ve které jedinec vyrůstá a většinou úřední jazyk, v našem případě Český jazyk (Komorná, 2008).

Znakující neslyšící dále ještě rozlišují komunikaci pomocí Českého znakového jazyka a znakované češtiny. Ve znakovém jazyce je skladba věty lehce odlišná. Spojky se téměř nikdy nepoužívají a v tázací otázce se tázací zájmena dávají na konec věty. U znakované češtiny překládáme větu slovo od slova a ani jediné nevynecháme (Mlčáková, 2020).

Druhou metodou je monolingvální výuka. Při této výuce se klade důraz především na mluvenou řeč, zmíněný znakový jazyk se při výuce nepoužívá (Komorná, 2008).

U odborníků zabývajících se výukou těchto dětí vidíme různé názory na způsob této výuky. Jeden názor poukazuje na zápory bilingvální výuky na úrovni různých jazyků, kam můžeme zařadit i znakový jazyk. Bilingvální způsob výuky je pro děti se specifickými potřebami náročný a díky tomu, že se učí dva jazyky zároveň, nepochytí ani jeden z jazyků do takové hloubky, aby se dobře učily a pochopily výklad obsahu sdělení do nezbytné úrovně. Dále je však poukazováno na odlišný názor, kdy jde pouze o delší časovou náročnost výuky jazyka. Příkladem jsou děti ve věku sedmi let mající stejné potíže v psaní textu, které se učí bilingválně, i těch, které se učí monolingválně (Paradis, Ruiting, Antii, 2017).

Ve školách v Dánsku se můžeme setkat s bilingválními školami pro děti s poruchou sluchu. Žáci těchto škol se učí bilingvální metodou. Jde o žáky nejen s úplnou ztrátou sluchu, ale i o žáky s kochleárními implantáty, či s nedoslýchavostí. Učivo je zde podáváno ve znakovém jazyce, kdy každý z vyučujících tuto schopnost ovládá. Podle autora článku Jaspera Dammeyera (2014) mají studenti velmi dobré výsledky ve své gramotnosti. Což je způsobeno přirozenějším způsobem komunikace mezi učiteli a žáky díky bilingvální metodě.

3.3 Vliv rodičů na správný vývoj

Spolupráce školy a rodiny je stěžejní pro správné učení dětí se sluchovým postižením, obzvláště při obtížnějším porozumění mluvenému slovu. Potíží může nastat při výuce budoucích učitelů. Často není kladen tak velký důraz na budoucí komunikaci s rodiči jeho nastávajících žáků, jak by měl být. Mnohokrát záleží pouze na přirozené povaze vyučujícího, jak má velké přirozené sklony ke komunikaci s rodiči svých žáků a jak jim umí sdělit důležitost jejich zapojení při výuce dětí a plnění domácích úloh. Je důležité, aby byl učitel uznáván, ale zároveň, aby vyučující měl respekt k rodičům dětí. Jedině tehdy mohou správně spolupracovat tak, aby to mělo pozitivní vliv na vývoj dítěte (Mlčáková, 2020).

Potíží při plnění domácích úloh je často nedostatek času rodičů, či jejich obava z přetížení dítěte mírou učiva nebo nejistota způsobená nutností rozhodnout se o řešení situace, kterou neznají. Komunikace s problémovými rodiči, kteří sami neuznávají důležitost školního prostředí, je velmi obtížná. Agresivní rodiče se také mohou obávat, že pedagog jejich dětí odhalí některé školní nedostatky i u rodičů samotných, a tak se raději co nejméně zapojují. Vyučující by se s těmito rodiči měli naučit správně komunikovat, naučit se reagovat na nečekané situace tak, aby jak před rodiči, tak před dětmi udrželi svou profesionalitu a tím upevnili svou roli ve vzdělání těchto dětí. Učitel by měl

tedy zdůrazňovat, že jde především o správnou výuku dítěte. Rodiče s pedagogem nemusí mít shodu ve všech názorech, ale tento bod by měli mít na paměti všichni zúčastnění a shodnout se na něm (Mičáková, 2020).

3.4 Běžné školní prostředí

Spolupráce školy a rodiny je stěžejní pro správné učení dětí se sluchovým postižením, obzvláště při obtížnějším porozumění mluvenému slovu. Potíží může nastat při výuce budoucích učitelů. Často není kladen tak velký důraz na budoucí komunikaci s rodiči jeho nastávajících žáků, jaký by měl být. Mnohokrát záleží pouze na vrozené povaze vyučujícího, jak má velké přirozené sklony ke komunikaci s rodiči svých žáků a jak jim umí sdělit důležitost jejich zapojení při výuce svých dětí a plnění domácích úloh. Je důležité, aby byl učitel uznáván, ale zároveň, aby vyučující měl respekt k rodičům dětí. Jedině tehdy mohou správně spolupracovat tak, aby to mělo pozitivní vliv na vývoj dítěte (Mičáková, 2020).

3.5 Znakový jazyk

Touto krátkou kapitolou bych chtěla ukázat na to, že ne při každé příležitosti je nutností využívat služeb tlumočnicka. Spoustu znaků člověk používá už při samotné gestikulaci, která mu doprovází řeč. A osoby dorozumívající se tímto způsobem jsou z mých zkušeností na gesta a pantomimu velmi vnímavé.

Znaky mají velmi často spojitost s jazykem používaným v prostředí, ve kterém vznikly. Dále zde máme gesta rukou, kterými se pomáhají řečníci pro lepší vyjádření svých myšlenek. Nežřídka se stává, že mezi znakem a gestem není rozdíl, či je jen velmi těžce rozpoznatelný. Gesta se také používají při výuce jazyka tak, aby byla výuka co nejvíce názorná (Goldin-Meadow, Brentari, 2017).

Dorozumívání se pomocí znakového jazyka má svá pravidla, ale sdělující, který tento jazyk neovládá, si může v jednoduchých předání informací pomoci gesty, či kresbou ve vzduchu. Podobnost znakového jazyka s mluvenou řečí můžeme vidět například v používání kořenů slov, ke kterým jsou následně přiřazovány předpony a přípony. Ve znakovém jazyce kořen slova tvoří ve většině případů hlavní znak, který mohou doplnit znaky další, případně jasná artikulace (Goldin-Meadow, Brentari, 2017).

4 HLEDÁNÍ PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ

Na internetových stránkách Práce pro ZP je zmiňován jako jeden z největších překážek při hledání pracovního uplatnění problém s dorozumíváním. Je tu však poukázáno i na možnost řešení této situace. Jak zde již bylo uvedeno výše, osoby zdravotně postižené mohou používat nemalou škálu kompenzačních pomůcek. Tyto pomůcky následně mohou zvětšit okruh možností, kde osoba zdravotně postižená může hledat své zaměstnání. Na zmíněných internetových stránkách přímo uvádějí možná pracovní uplatnění s ohledem na možnosti středoškolského vzdělání pro osoby se závažnými poruchami sluchu. Na prvním místě je zde jako vhodná pozice administrativní pracovník, který používá ke své práci především počítač či vyřizuje poštovní záležitosti (Práce pro ZP, 2019).

S osobou, která vykonává toto povolání, jsem měla rozhovor. Respondent uvedl, že mu práce vyhovuje. Jako velké omezení vnímá u pracovních telefonátů, které musí vyřizovat, ale při kterých využívá již zmíněných tlumočnických služeb.

Další skupina oborů, která je na stránkách uvedena, se týká gastronomie. Jde o cukráře, kuchaře či pekaře a dále jejich pomocníky. Bližší popis těchto pracovních pozic zahrnuje nejen práci s potravinami, ale i obsluhu zákazníků (Práce pro ZP, 2019).

Při rozhovorech s respondenty jsem se setkala s několika osobami, které jsou v těchto oborech vyučeny, ale na trhu práce nenalezli uplatnění.

Další velkou částí jsou obory, které mají uplatnění ve stavitelství, zde jsou uvedeni malíři, natěrači, sklenáři, klempíři, či zámečníci (Práce pro ZP, 2019).

Ve výčtu pracovních pozic pro osoby se závažnou poruchou sluchu jsem nenalezla obor truhlář. Tento obor jsem hledala záměrně, neboť se tato

profese vyskytovala u mých respondentů a s hledáním pracovního uplatnění v tomto oboru měli nemalé úspěchy s porovnáním s obory v gastronomii.

S osobami, které mají závažné postižení sluchu, se dnes můžeme setkat i na vysokých místech nadnárodních organizací. Tyto organizace se většinou zabývají pomocí či nabídkou pracovních míst pro lidi se stejným omezením. Osoby mohou zastávat manažerské pozice, ředitele společností i tlumočnický znakového jazyka. Může se jednat o překlad z jednoho druhu znakového jazyka do druhého, či o mluvené slovo překládané do znakového jazyka (Wang, 2021).

Jako pomoc s tlumočením se můžeme setkat s názvem simultánní tlumočení do znakového jazyka. Jde o způsob tlumočení, který se využívá velmi často při běžných situacích, či při akcích, které mají být zpřístupněny i osobám dorozumívajícími se pomocí znakového jazyka. Jde o téměř okamžitý překlad mluveného slova do znakového jazyka. Tento překlad má zpoždění pouze několik sekund tak, aby překladatel mohl vyslechnout sdělovaný obsah a přetlumočit ho bez větší pravděpodobnosti zkreslení sdělovaného obsahu. Při simultánním tlumočení na společenských akcích se často můžeme setkat s tlumočnickými páry. Jde o způsob, jak si může jeden tlumočnický pár odpočinout, aby nedocházelo k chybám v překladu z důvodu ztráty pozornosti či unavenosti tlumočnicka. Protože jak si při překladu můžeme všimnout, překladatel do znakového jazyka při svém překladu nejčastěji stojí, aby byl co nejlépe viditelný pro obecenstvo. K co nejlepšímu provedení tohoto překladu je dobré, pokud se tlumočnický pár již s řečníkem setkal v minulosti a měl tedy představu o jeho slovní zásobě. Dále tlumočnickům velmi pomůže vědět v časovém předstihu, co budou překládat, aby si mohli připravit znaky, které budou muset pravděpodobně při tlumočení použít (Wang, 2021).

Další pomůckou při hromadných akcích je přepis mluveného slova do textu. Tento text je okamžitě promítán na plochu, kterou obecenstvo vidí většinou vedle vystupujících na podiu. Není výjimkou, že při akcích pro osoby s různým druhem postižení jsou tyto dvě metody spojovány a přítomny obě dvě

verze zároveň. Znakový jazyk je v zemích odlišný, je však velmi příbuzný k jazyku daných zemí, ve kterých se vyskytuje (Wang, 2021).

4.1 Příspěvek pro zaměstnavatele

Zaměstnavatel, který vytváří pracovní pozici pro osobu se zdravotním postižením se na úřadu práce může ucházet o nemalou finanční pomoc na jedno toto místo. Částka se dá ještě navýšit, zřizuje-li zaměstnavatel pracovní pozici pro 10 a více zaměstnanců se zdravotním postižením. Zaměstnavatel musí splnit několik podmínek. Z mého pohledu hlavní podmínkou je, že toto místo musí být obsazeno nejméně po dobu tří let osobou se zdravotním postižením (Úřad Práce ČR, 2022).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část se týká zaměstnavatelů, kteří byli ochotni poskytnout své informace o zaměstnávání osob se závažným postižením sluchu. Dále budou uvedeny informace od školy, která se zaměřuje na žáky s těmito potížemi. Následují rozhovory s respondenty, kteří mají potíže se sluchem. Ty jsou jen velmi obtížně kompenzovatelné a z tohoto důvodu se musí spolehnout na alternativní způsoby komunikace. Tito respondenti popisují své volby studovaných oborů, co se významného během studia naučili, jak uplatnili své vědomosti v oboru, jaké mají možnosti uplatnění svého oboru v praxi. Také popisují své pracovní zkušenosti a to jaké kompenzační pomůcky v práci používají. K těmto rozhovorům patří i dvě zvláštní podkapitoly, kde svůj školní a pracovní život popisují dvě seniorky a jedna žena z Ukrajiny, která do České republiky přišla z důvodu válečného konfliktu v její zemi.

Jako metody výzkumu byly použity rozhovory a zúčastněné pozorování. Rozhovory se zaměstnavateli byly vedeny telefonicky. Kontakty na zaměstnavatele i osoby s postižením sluchu byly získány z dat neziskové organizace pomáhající těmto osobám.

Dále bylo kontaktováno pomocí emailové komunikace 14 zařízení, která se zabývají vzděláváním osob s postižením sluchu.

Jako poslední byli požádáni o spolupráci se mnou klienti neziskové organizace, které mi doporučila sociální pracovnice zabývající se prací s těmito klienty více jak 10 let.

Jako metoda analýzy dat bude použita kvalitní obsahová analýza při analýze sebraných dat od zaměstnavatelů a školských zařízení. Tato analýza bude v kombinaci s narativní analýzou, která bude sledovat příběhy lidí s poruchou sluchu od jejich dětství do současnosti s důrazem na vzdělávání a zaměstnávání jejich osoby.

Všichni poskytovatelé informací z řad zaměstnavatelů i klientů neziskové organizace, tak sama nezisková organizace i školské zařízení byli požádáni o účast na tvorbě této bakalářské práce. Byli informováni o tom, kdo jsem a z jakého důvodu informace získávám. Byli upozorněni na to, že všechny údaje uvedené v práci budou anonymní. Také byli informováni o možnosti odmítnout odpovídat na otázky. Dále byli seznámeni, jak mně mohou kontaktovat, napadnou-li je dotazy po uskutečnění rozhovorů.

5 ROZHOVORY SE ZAMĚSTNAVATELI

Pro praktickou část mé bakalářské práce jsem si stanovila za nutné mít rozhovor s alespoň jedním zaměstnavatelem, který zaměstnává osoby s poruchou sluchu. Nakonec se mi naskytla možnost mluvit se třemi zaměstnavateli, kteří již tyto osoby běžně zaměstnávají a dvěma zaměstnavateli, kteří se příležitosti zaměstnat osobu s těžkým postižením sluchu nebrání. Rozhovory s těmito zaměstnavateli proběhly telefonicky. Délka každého z nich byla přibližně 5 minut.

První zaměstnavatel, který zaměstnává osoby s poruchou sluchu, se zabývá sériovou výrobou a zaměstnává osoby na pozici operátor výroby. Tento zaměstnavatel vyžaduje od uchazečů především zkušenosti na podobné pozici a libovolné středoškolské vzdělání. Nejméně však střední odborné učiliště. Osoba z personálního oddělení mi sdělila, že si uchazeče o zaměstnání sama zaškoluje a nemá problém s osobami používajícími znakový jazyk. Mají vypracovaný zvláštní plán k zaškolení, se kterým pomáhá v pracovní době jiný zaměstnanec, který také znakuje. Díky tomu firma není závislá na objednání tlumočnicka. Tato firma ovšem v loňském roce svou výrobu začala omezovat a neměla volná místa, která by potřebovala zaplnit.

Další místa, která se přiklánějí k možnosti zaměstnávání osob se zdravotním postižením, jsou dva řetězce s rychlým občerstvením. Obě dotazované osoby z personálního oddělení mi ochotně sdělily, že osoby s poruchou sluchu zaměstnávají a nenalézají potíže ani při zaměstnávání cizinců s těmito potížemi. Informace o jejich volných pracovních místech jsou dostupné na internetu. Dle informací, které jsem se dozvěděla, osoby s touto poruchou mohou nejen vyplnit kontaktní formulář pro zájemce o volné místo na internetu, ale pokud mají potíže, tak u obou je možné zavolat osobě, která sdružuje všechny pobočky v daném kraji a ta ochotně zkontroluje, zda není vhodné místo volné. S těmito ženami jsem mluvila i já. Sdělily mi tyto uvedené informace, pověděly mi také, jak probíhá instruktáž těchto zaměstnanců a jak se s nimi dále domlouvají. Obě mi také pověděly, že v době rozhovoru mají

všechna místa pro tyto pracovníky obsazená. Ale vzhledem k vysokému počtu těchto míst, odvíjejících se od počtu svých poboček, je velmi pravděpodobné, že některé místo bude již do týdne volné.

V těchto zařízeních lidé s potížemi při dorozumívání, které lidé s poruchou sluchu mohou mít, pokud jejich porucha nejde plně kompenzovat, nemohou vykonávat práci se zákazníky. Pracovní místa jsou na úrovni přípravy jídel, jako je marinování masa. Zde pracovník nemusí rychle komunikovat s ostatními zaměstnanci, ani se zákazníky. Pracovník je na toto místo proškolen v době, kdy je mu pozornost nadřízeného plně věnována. Ten s pracovníkem jedná formou, která mu vyhovuje a společně se na ní domluví. Při tomto hovoru může být přítomen například i tlumočník, aby bylo zaručeno, že zaměstnanec všemu plně porozuměl. Poté při samotném výkonu práce se jim předávají lístečky s textem, podle kterých se zaměstnanec orientuje. Ani u tohoto zaměstnavatele nevyžadují jiné než základní vzdělání.

Další oslovený, který by ochotně zaměstnal osobu s potížemi sluchu, byl truhlář s vlastní malou firmou. Velké firmy velmi často toto místo nenabízí osobám, které nemají poruchu dostatečně kompenzovanou tak, aby mohly slyšet výstražná oznámení. Dále mi bylo sděleno, že zaměstnanci také musí slyšet, jak zní zvuk stroje, který obsluhují. Tento zaměstnavatel mi oznámil, že nad zaměstnáváním těchto osob ani nepřemýšlel, ale že pokud bude mít klient, se kterým jsem mluvila, zájem, rád ho přijme. Rovnou mi sdělil, že klient může pracovat v místnosti určené ke kompletaci nábytku, kde není práce s velkými stroji. U těch by mohlo hrozit nebezpečí úrazu, ale při zmíněné práci by naopak mohl být výkonnější než jiní zaměstnanci, protože by ho nerušil při práci okolní hluk a lépe by se soustředil. Zaměstnavatel uvažoval nad tím, že pokud má klient zkušenosti, mohl by být pro jeho firmu přínosnější než lidé, kteří čerstvě dokončili školu a má s nimi negativní zkušenosti. Požadavky na pracovníka mi byly sděleny následující. Pracovník musí být vzdělán v oboru truhlářství a je vyžadována vysoká dovednost ve čtení technických nákrešů.

Poslední případ zaměstnavatele, který projevil ochotu na volné pracovní místo zaměstnat ženu z Ukrajiny s poruchou sluchu, byla osoba z personálního oddělení kasina. Zde bylo inzerováno volné místo na pozici uklízeč/uklízečka. Muž, se kterým jsem hovořila, mi sdělil, že pokud zájemkyně o místo pracuje alespoň s překladačem na mobilním telefonu, tak nemá potíže s jejím přijetím. Žena si může domluvit dobu, která by jí nejvíce vyhovovala pro výkon úklidu. Požadavkem na zájemce bylo pouze ukončené základní vzdělání. Z rozhovorů jsem se především dozvěděla, že ve všech případech je zaměstnávání osob s výraznou poruchou sluchu náročné na volné prostory. Je to především z důvodu předcházení možným zraněním, která se mohou stát: „Pracovník by v běžné hale nemusel slyšet ještěrku a mohl by nastat problém.“ Zaměstnavatelé uvádějí, že musí dodržovat bezpečnost práce a z těchto důvodů musí být prostory, kde pracují, v místech, kde nejsou stroje, které by zmíněné pracovníky mohly jakkoli ohrozit.

Čtyři z pěti zaměstnavatelů, kteří byli osloveni, nevyžadují odborné vzdělání, ale počet volných míst mají velmi omezený.

6 VZDĚLÁVACÍ ZAŘÍZENÍ

Dále jsem oslovila školy, které mají jako svou cílovou skupinu žáky se sluchovou poruchou. Škol, které jsem oslovila s žádostí o spolupráci pro můj výzkum, bylo celkem 14. Nazpátek se ozvala jediná. Školy s žádostí jsem oslovila pomocí e-mailové komunikace. Škola, která mi poskytla informace o svém fungování je škola, kterou žáci nemusí opustit od tří do dvaceti let, aniž by opakovali ročníky. Škola má své oddělení pro předškolní vzdělávání, základní vzdělávání i středoškolské. Oslovená pracovnice mi odpověděla, že mohou do předškolního vzdělávání přijmout již dítě, kterému budou tři roky až v prosinci stejného školního roku. Také jsem se dozvěděla, že při výuce dětí používají orální metodu: „Výuka výhradně v českém jazyce – orální metodou. ČZJ nepoužíváme.“

Během získávání informací k tvorbě této práce mě napadla otázka pro školu, jak připravují své studenty na výběr jejich budoucího povolání. Odpověď, kterou jsem dostala, je, že žáci plní test profesní orientace, který jim napoví, kam by měli dále směřovat. Dále zde pomáhá jak dětem, tak jejich rodičům výchovný poradce, se kterým se mohou poradit. Tomuto tématu se také věnuje výuka v některých předmětech základní školy. Zde žáci probírají, jak zvolit své povolání, nebo jaké mají možnosti uplatnění.

Škola se účastní veletrhů škol, na který vodí své žáky jak z posledních dvou ročníků základní školy, tak posledního ročníku střední školy. Žáci zde získají rozhled o svých možnostech. Veletrhu středních škol se tato škola zároveň účastní ve smyslu vystavovatelů, kdy její studenti představují tuto školu ostatním.

Zeptala jsem se, jaké povolání studenti školy nejčastěji volí. Odpověď byla velmi rozmanitá. Studenti, kteří opouští školu na úrovni základní školy, navštěvují často běžné střední školy. Jako obory si volí kuchaře, čalouníka, elektrikáře, cukráře či knihovníka. Dále pak vykonávají zaměstnání buď ve svém oboru či jako řidiči, pracovníci České televize, IT pracovníci, malíři

lakýrníci nebo skladníci, které zaměstnávají především velké firmy působící ve více zemích.

Studenti, kteří končí vzdělání v této škole na středoškolské úrovni, dále studují zdravotnické obory či obory zabývající se moderními technologiemi. Existuje mnoho dalších studijních oborů, které nabízí například Univerzita Karlova, či vysoké školy v Brně. Povolání, která tito studenti po střední škole zastávají, jsou velmi rozmanitá. Od osob pracujících se dřevem po pracovníky ve zdravotnictví či cestovním ruchu. Informace, které jsem získala od pracovnice školy, byly velmi užitečné a jsem ráda, že jsem dostala tak rozsáhlé odpovědi na své otázky.

7 ROZHOVORY S OSOBAMI S PORUCHOU SLUCHU

Významnou kapitolou jsou rozhovory s osobami, které prožívají život s poruchou sluchu. Jde o osoby, které mají tuto poruchu tak výraznou, že se při komunikaci musejí spoléhat na schopnost odezírání, psaní psaného textu, či na znakový jazyk. Tito respondenti jsou všichni pracujícími osobami. Respondentům bylo od 20 do 55 let. Rozhovory trvaly přibližně 15 až 30 minut a byl při nich přítomen i tlumočnick, aby mi pomohl s dorozumíváním se s klienty. Rozhovory proběhly s 20 respondenty.

Respondenti byli tázáni na to, jak vybírali svůj studijní obor, kterému se chtěli v pracovním životě věnovat. Většina respondentů odpověděla, že si svůj studijní obor zvolila sama, zbytku respondentům vybírali obor rodiče: „Obor mi vybírali rodiče s ohledem na mou sluchovou vadu.“

Muži ve věku 50-55 let jsou vyučeni jako truhláři. Obor studovali na škole pro osoby se sluchovou vadou. Muži ve svém oboru po vyučení pracovali či pracují dodnes. Jeden respondent chvilkově změnil svou práci truhláře za operátora výroby, ale následně se opět vrátil ke svému vyučenému oboru.

Mezi dotazovanými byly i osoby vyučené v oboru gastronomie ve věku od 20 do 40 let. I tito respondenti studovali na škole pro osoby se sluchovou vadou. Ani jeden z dotazovaných respondentů nepracoval ve svém oboru: „V oboru mě bohužel nikdo zaměstnat nechce, prý je důležité slyšet a komunikovat v práci.“

Dále jsem hovořila s osobou, která vystudovala obor zubní laborant. Ani tato osoba ve svém oboru nikdy nepracovala.

Byl zde ještě zastoupen obor zabývající se IT technologiemi. Jedna osoba odpověděla, že tento obor využila alespoň při brigádě, momentálně však pracuje jako operátor výroby.

Respondenti dále uvádějí potíže s dalším vzděláváním: „V loňském roce jsem skončil střední školu, hlásil jsem se na vysokou školu, ale protože jsem

nesehnal tlumočnicka do znakového jazyka, nemohl jsem na vysokou školu nastoupit.“ Pokud zvolí vzdělávání, které již v základu není přizpůsobeno jejich potřebám, volí si cestu tlumočnicka, který se jim po dobu výuky věnuje. Respondent ovšem popisuje potíže při shánění těchto tlumočnicků, kdy se musí s organizací, která tyto tlumočnický poskytuje domluvit na přesných hodinách a předmětech na které bude tlumočnicka potřebovat. Následně musí tlumočnickovi či organizaci poslat svůj oficiální rozvrh s dostatečným předstihem, před začátkem školní docházky. Pokud nesplní podmínky či není volný tlumočnick, často si studenti musí odložit studium na další rok a pokusit se sehnat tlumočnicka znovu. Klienti využívají tlumočnický především na odborné předměty, kde mohou mít potíže s odezíráním.

Nejen v České republice se využívá možnost tlumočnicka ve výuce. Wang, Jihong (2021) ve své knize zmiňuje možnost využívání tlumočnicků i při pracovních příležitostech, nejen při přijímání pracovníka, ale i při pracovních poradách, různých prezentacích či firemních akcích. Toto vše umožňuje, aby mohli lidé s postižením sluchu přijímat i pracovní pozice na vyšších pozicích.

Pouze jediný respondent nejmenoval překážky při hledání zaměstnání. Zbylí respondenti uvedli potíže, které v životě měli s hledáním pracovního místa z důvodu problémů se sluchem: „Rád bych řídil autobus, trolejbus nebo tramvaj, ale s ohledem na moji sluchovou vadu to není možné.“ Jedna respondentka odpověděla na otázku, zda by si zvolila jiný obor slovy: „Nevím, asi bych si jiný obor nevybrala, zaměstnat neslyšící je velký problém, spíše pracujeme jako dělníci nebo operátoři výroby.“

Respondenti také popisují možnost práce v organizacích pomáhajících lidem se stejným druhem handicapu. Pokud respondent dobře odezírá, může pracovat jako překladatel do a ze znakového jazyka. Další možnost je tlumočení z různých druhů znakového jazyka. Také je zde alternativa psaní knih, které popisují znakový jazyk, jeho využití či jeho dějiny. Jeden respondent odpověděl, že pracoval na korekci znaků do slovníku znakového jazyka. Jak zde již bylo uvedeno, osoby vyučené v gastronomii mají velké potíže při

uplatnění svých zkušeností na trhu práce. Také zde respondenti uvedli výjimku, kde mohou pracovat, volná místa jsou však velmi omezena, jde o Tichou cukrárnu.

Tichá cukrárna je cukrárna, ve které primárně pracují lidé s poruchou sluchu. Jejím provozovatelem je nezisková organizace Tichý svět – chráněné pracoviště, o. p. s., která dále provozuje ještě Tichou kavárnu, Kavárnu na kolech a Tichý catering. Jejich pobočka je zatím pouze v Praze (Tichá Cukrárna, 2023).

Při otázce, co se klienti ve škole pro osoby s postižením sluchu naučili jako zásadní pro svůj obor, jsem se dozvěděla velmi podobné odpovědi. Méně jak polovina byla negativních. Respondenti odpověděli, že ve škole vzhledem k tomu, že dělají odlišné práce na rozdíl od svých vyučených oborů, se nenaučili nic, co by mohli využít. Polovina dotazovaných tuto otázku pojala z pohledu vlastností a všeobecných schopností. Uvádějí, že se naučili vlastnostem, jako jsou trpělivost a komunikativnost. Malá část respondentů uvedla, že využijí především schopnost počítat, či nebát se těžkých velkých strojů.

Z mého pohledu důležitá otázka, kterou jsem respondentům položila, byla, jak jejich zaměstnavatelé přizpůsobují prostředí jejich potřebám. Respondenti uváděli, že přizpůsobení bylo nutné především v rámci dohody jak komunikovat s kolegy a nadřízenými. Jiné přizpůsobení pracovního prostředí respondenti nevnímají.

Když jsem se ptala na kompenzační pomůcky, které v práci využívají, poskytli respondenti více informací. Pracovníci využívají především mobilní telefon, na kterém jsou různé aplikace opět využívané pro komunikaci s dalšími lidmi ve svém pracovním prostředí. Zde respondenti také uvedli, že méně či více často užívají pomoc tlumočnicka. Někteří na pracovní porady, jiní na pracovní telefonické hovory. Dále zde respondenti uváděli i možnost pracovat v kolektivu s osobami, které se také dorozumívají pomocí znakového jazyka.

Díky tomu si pracovníci pomohou mezi sebou, aniž by museli volit alternativní způsoby dorozumívání, které jim nejsou tak blízké.

Díky rozhovorům s osobami, které mají potíže se sluchem, jsem se dozvěděla jejich zkušenosti při studiu a při práci v pracovním prostředí.

7.1 Respondentky pobírající starobní důchod

Do tvorby své bakalářské práce jsem se ještě rozhodla přidat rozhovory s osobami s postižením sluchu, které nezapadají do základní skupiny pracujících. Oslovila jsem dvě respondentky, které se mnou již spolupracovaly při tvorbě jiných prací do školy. Obě respondentky jsou již seniorky pobírající starobní důchod. Rozdíl v jejich věku je přibližně dvacet pět let. Obě studovaly na stejné škole pro osoby s postižením sluchu, jen v rozdílných letech. Obě byly vyučovány pouze orální metodou. Popisují, že nikdo z vyučujících neuměl znakový jazyk. Díky tomu si děti mezi sebou vymýšlely vlastní znaky. A to vnímají jako cestu, která vedla k tomu, že bylo obtížné porozumět osobě, která nechodila do stejné školy. Mladší respondentce řekněme Alena a starší respondentce Klára.

Respondentky mi řekly klady a zápory, které vidí při metodě orální výuky. Jako výhodu vidí velmi dobrou schopnost odezírání, kterou se naučily. Díky tomu jsou schopné se domluvit i bez tlumočnicka s osobami, které neznakují a komunikují pomocí slovního projevu. Tato schopnost se týká běžných rozhovorů. Při komunikaci s úřady využívají služby tlumočnicků. Jako zápor při výuce jmenují složitost učiva, pokud žák nerozuměl učivu z důvodu odezírání, či neporozumění psanému textu, musel o pomoc požádat spolužáky. Často se prý stalo, že učivo celá třída jen přešla jako neúspěch, či se učivo probralo jen velmi povrchem.

Při volbách svých oborů měly na výběr jen velmi omezené množství. Mladší respondentka Alena však měla možnost studovat obor s běžnými

studenty. Tuto možnost ale nevyužila z důvodu obav. Služba tlumočnicka při studiu nebyla možná.

Ve svém pracovním životě vyzdvihují možnost, kdy se mohly obrátit na osoby, které pomáhají s nalezením volného pracovního místa. Na začátku své kariéry měly obě ženy možnost pracovat ve svém oboru. V průběhu let už ale volná pracovní místa v oboru šití nesehnaly.

7.2 Respondentka z Ukrajiny

Během tvorby mé bakalářské práce se vyskytly potíže s nutností sociální pomoci osobám z Ukrajiny. Rozhodla jsem se do své bakalářské práce přidat i detailnější studijní a pracovní příběh jedné ženy, která byla ochotná se mnou komunikovat.

Žena, které zde budu říkat Jana, chodila na školu pro sluchově postižené a studovala na průmyslové a ekonomické vysoké škole. V oboru, který vystudovala, nikdy nepracovala. Pracovala ve firmě na pracovní pozici, která by se u nás dala zařadit do skupiny operátorů výroby. Další zkušenosti má ale i s představováním předmětů v rámci propagačních akcí v supermarketech. Na posledním místě pracovala jako pokladní. Po příchodu do České republiky Jana oslovila naši službu s žádostí o pomoc při hledání zaměstnání. Začaly jsme tedy s Janou hledat možná místa.

Jana dostala kontakt na 24 volných míst, která by mohla oslovit. Z těchto míst jí samotné přišlo smysluplných pouze 17 nabídek. Při telefonním kontaktu těchto míst Jana dostala negativní odpovědi především z důvodu svého sluchového handicapu. Další nejčastější odpovědí bylo, že místa byla obsazena okamžitě poté, co své nabídky uvedli. Zajímavou odpovědí bylo, že zaměstnavatelé, či osoby na personálním oddělení oslovených dvou pracovišť, nevěděli o volných místech, o kterých úřad práce informuje.

8 SOUHRN ZJIŠTĚNÝCH INFORMACÍ

Abychom si mohli odpovědět na výzkumnou otázku: „Jak vzdělávací systém a připravenost zaměstnavatelů limituje osoby se sluchovým postižením?“, musíme dát dohromady všechny zde zmíněné informace.

Jak jsme se dozvěděli, osoby se sluchovým postižením mají spoustu možností ve svém vzdělávání. Tyto možnosti se zároveň každým rokem rozšiřují. Pokud je sluchové postižení v nízkém stupni či je možné ho dobře kompenzovat, může žák navštěvovat běžné vzdělávání. V případě dotazovaných respondentů byla navštěvována základní a střední škola pro osoby se sluchovým postižením. Při dotazování jsem se dozvěděla, že si někteří respondenti myslí, že dnešní děti jsou vyučovány bilingvální metodou. Což považují za lepší metodu pro začleňování se do kolektivu lidí jak se sluchovým postižením, tak do běžné veřejnosti. Od školského zařízení jsem se dozvěděla, že vyučují monolingvální metodou. V této škole se tedy neučí znakový jazyk.

Při hledání vyšel z rozhovorů s respondenty jako nejúspěšnější obor, obor truhlář. Tento obor však škola, která poskytla informace, nevyučuje. Další oblast, kde jsou respondenti úspěšní v hledání pracovního uplatnění, jsou organizace, které pracují s lidmi, mající podobné zdravotní obtíže. Nejenom u nás, ale i v zahraničí. Z rozhovorů také vyplynulo, že pro hledání volného pracovního místa, tak jak můžeme vidět v praxi i u běžné společnosti, jsou sociální kontakty, které mohou na volné místo zájemce o zaměstnání upozornit, či mu ho dokonce vytvořit.

K získání odpovědi na výzkumnou otázku, konkrétně její část: „Jak limituje připravenost zaměstnavatelů osoby s postižením sluchu?“, dle mého názoru můžeme přistoupit už jen tím, že zaměstnavatelé mohou na pracovní místo pro tuto osobu žádat finanční příspěvek od úřadu práce. Díky tomu zaměstnavatel může nakoupit pomůcky, které přizpůsobí prostředí zaměstnanci tak, aby pro ně nebylo zdraví nebezpečné a aby odpovídalo bezpečnosti práce.

U respondentů jsem se setkala s různou řadou kompenzačních pomůcek. Jako nejčastější pomůcky při práci respondenti používají chytrý mobilní telefon a již delší dobu i chytré hodinky. Ty dostávají i od některých zaměstnavatelů, aby respondenti mohli být rychle upozorněni na různé situace. Někteří respondenti z řad osob s postižením sluchu, pracující jako operátoři výroby, sdělili, že jejich zaměstnavatel místo pro jejich výkon práce nemusel nějak upravovat. Všech pět zaměstnavatelů ovšem sdělilo, že je třeba pro pracovníky s tímto zdravotním postižením vyčlenit prostor, aby se co nejvíce eliminovalo riziko úrazu, či nezpozorování výstražných signálů. Někteří zaměstnavatelé to řeší zvláštní místností, kde však může být ještě jiný zaměstnanec, který má tento smysl v pořádku, aby případně mohl kolegu upozornit na nenadále vzniklou situaci.

Z mého pohledu tedy připravenost zaměstnavatelů může limitovat osoby s postižením sluchu v tom, že zaměstnavatel musí vědět, jaké jsou možnosti pro úpravu pracovního prostředí. Měl by vědět o možnosti pořízení kompenzačních pomůcek, možnosti instalace světelných upozornění namísto pouze zvukové signalizace. Dále by z mého pohledu bylo dobré zaměstnavatele upozornit na bezplatnou možnost využití služeb tlumočnicka znakového jazyka při komunikaci s pracovníkem. Tlumočnick nemusí být neustále přítomen. Je možnost domluvit se i na online tlumočení, kdy tlumočnick poslouchá sdělovaný obsah přes mobilní telefon, či jiné zařízení a přes kameru tlumočí do znakového jazyka a naopak.

Jednou z hypotéz bylo: Čím rozsáhlejší je možnost studijních oborů, tím větší je možnost zaměstnat osoby s postižením sluchu. Dle mého názoru se tato hypotéza nepotvrdila. Respondenti uvedli, že často zastávají pozice operátorů výroby, a sami ani v dospělosti netuší, jaký obor by si měli vybrat zpětně, aby díky němu našli volnou pracovní pozici.

Druhou hypotézou bylo: Čím lépe je zaměstnavatel na přijmutí osob s postižením sluchu připraven, tím ochotněji tyto osoby přijme. Tato hypotéza se z mého pohledu potvrdila, neboť čtyři z pěti zaměstnavatelů, se kterými byl

veden rozhovor uvádějí, že pro tyto osoby mají vyčleněné prostory či dokonce zařízený postup zaškolení pro výkon dané pracovní pozice. Díky těmto skutečnostem nemají problémy se zaměstnáváním těchto osob. Problém, který se ale vyskytl, je problém s malým množstvím těchto míst. Ta nedokáží pojmout všechny uchazeče mající o místa zájem.

9 ZÁVĚR

Tato práce se zabývala osobami s poškozením sluchu, tím, jaké mají životní překážky způsobené zmíněným postižením v oblastech vzdělávání a zaměstnávání. Při získávání informací do teoretické části jsem očekávala potíže se získáváním informací od zaměstnavatelů. Považuji za úspěch, že se podařilo získat informace od pěti zaměstnavatelů. Potíže se objevily při získávání informací od základních a středních škol, ze všech oslovených jsem dostala pouze jedinou odpověď. Dále jsem při získávání informací od klientů neziskové organizace měla potíže se získáním dostatku času pro uskutečnění rozhovoru. Dostatek času museli mít vždy tři lidé. Dotazovaný respondent, tlumočnický znakového jazyka a já. Mé znalosti znakového jazyka nejsou na takové úrovni, aby odpovědi od respondentů nebyli nesprávně pochopeny, či dokončeny bez nutnosti dotazování či nutnosti použití dalších způsobů komunikace, jako je například odpovídání psanou formou.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývala základními body života s postižením sluchu. Šlo tedy o samotné lékařské zjištění potíží a důležitost včasného zachytu onemocnění. V teoretické části byly zmíněny také způsoby výuky těchto dětí. Jaké jsou odlišné směry výuky. Jaké mají studenti možnosti získat různé druhy vzdělání a jaké pracovní pozice na úrovni středoškolského vzdělání jim jsou doporučovány. Malá kapitola se týkala podpory zaměstnavatelů, pro vytváření pracovních pozic pro osoby se zdravotním postižením.

V teoretické části jsem zvolila kvalitativní způsob získávání dat. Především pomocí rozhovorů a pozorování. Ze získaných dat vyplynulo, že osoby s postižením sluchu mají velmi omezené možnosti pro získání zaměstnání.

Středoškolské obory, které mohou tyto osoby studovat se studijním plánem, který je přizpůsoben jejich potřebám, je stále více. S výběrem oborů studentům pomáhá studijní poradce a testy, které jsou pro tyto účely vytvořeny.

Od školy jsme se dozvěděli, že její studenti mají uplatnění v oborech, které mohou v tomto zařízení studovat. Od respondentů, kteří jsou bývalými žáky této školy jsme se dozvěděli, že nalézt volné místo ve vystudovaných středoškolských oborech je velmi obtížné, ne-li nemožné. Obzvláště v oborech gastronomie, kdy tyto obory jsou i doporučovány na internetových stránkách Práce pro ZP, které spravuje Národní rada osob se zdravotním postižením ČR z. s. Z pohledu zaměstnavatelů v gastronomii jsme získali informace o důležitosti rychlé a jasné komunikace s kolegy, proto jsou zaměstnavatelé schopni poskytnout pracovní místo pouze na pomocných pozicích. Na jedné z pomocných pozic v gastronomii pracovala jako brigádnice i respondentka Klára. Popisuje, že se pohybovala i mezi hosty, kde sbírala nádobí. Práce jí bavila, ale s ubýváním fyzických sil musela brigádu opustit.

Možnou příčinou potíží při hledání zaměstnání může být nízká informovanost zaměstnavatelů o tom, že zájemcům o studium jsou nabízeny obory, u kterých mohou firmy zaměřené například na oblast stavitelství, hledat své zaměstnance. Z rozhovoru s jedním zaměstnavatelem jasně vyplynulo, že o této možnosti netušil a má zájem se zaměstnáváním zmíněných lidí dále zabývat.

Vzhledem k povinnosti zaměstnavatelů, kteří mají více jak 25 zaměstnanců, mít 4 % zaměstnanců se zdravotním postižením (Úřad Práce ČR, 2022), má skupina osob s poruchou sluchu jen velmi málo možností, kde uplatnit své dovednosti. Náklady na upravení prostředí pro tyto osoby často nemusí být tak vysoké, jako úprava prostředí pro osoby s poruchou pohybového aparátu. Pokud nemá člověk se sluchovým handicapem další onemocnění, je schopen vykonávat i fyzicky náročnější práci.

Oblast, která se při tvorbě této práce vyskytla jako potíže, jsou formuláře, které zaměstnavatelé vyplňují, pokud dávají nabídku volného pracovního místa na úřad práce. Při vyplňování často uvádí, že místo je vhodné bez jakéhokoli omezení i pro osoby se zdravotním postižením. Z tohoto důvodu dostávají osoby se sluchovým postižením mezi nabídkami pracovních míst i taková

místa, která nepřijímají osoby se závažnými poruchami sluchu. Zaměstnavatelé se i sami omlouvají, že je možnost tohoto handicapu nenapadla. Většinou mají představu osob s poruchami pohybového aparátu. Z vyplynulých rozhovorů a zkušeností jak zaměstnavatelů, tak zaměstnanců by bylo velmi přínosné, aby toto pole dále jasně upozorňovalo na možné druhy potíží, které mohou uchazeči o zaměstnání mít.

V práci by se dalo pokračovat s dalšími respondenty, především s větším s jejich vyšším počtem, kteří dosáhli vyššího či vysokoškolského vzdělání. Dále by se do zjištění dalších důvodů, proč tyto osoby hledají nelehko pracovní pozici, dala zařadit i spolupráce s úřady práce, které mají detailnější záznamy o pomoci těmto lidem s hledáním možných volných pracovních míst.

Seznam použité literatury a pramenů

BARTLOVÁ, E., PODĚBRADSKÁ R. a PSZCZOLKOVÁ, L. 2020. *Homeopatie pro seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2871-6.

DAMMEYER J., 2014. [online] *Literacy Skills among Deaf and Hard of Hearing Students and Students with Cochlear Implantat in Bilingual/Bicultural Education*. Copenhagen: Deafness and Education international [27. 4. 2023] Dostupné z:

https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/1557069X13Y.0000000030?fbclid=IwAR1QWAHiFhsTscHxbKTV87yNXeOpm8WvT2uNobiKwOhP-qt6Yi5kU__9LHc&role=button&needAccess=true&journalCode=ydei20

DAŇOVÁ, M. a FACOVÁ, V., 2008. *Metodika úpravy textů: pro znevýhodněné čtenáře*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2389-1.

GOLDIN-MEADOW S., BRENTARI, D. 2017. *Gesture, sign, and language: The coming of age of sign language and gesture studies*. [online] Cambridge: Cambridge University Press [27.4. 2023] Dostupné z:

https://www.cambridge.org/core/journals/behavioral-and-brain-sciences/article/gesture-sign-and-language-the-coming-of-age-of-sign-language-and-gesture-studies/40B9B8E3C35C7005D4D588EC39E34C80?fbclid=IwAR2_QF_kfy7xot6MaUidi43wtpiX1AqRtXLtcT_b_wKP-7pHWKqjCCp4cQs

HORÁKOVÁ, R. a GÁBOVÁ K., 2021. *Bezdrátová technologie u dětí s vadou sluchu: "kde se dá koupit to špiónské ucho?"*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5910-3.

KAŠPAR, Z. a GÁBOVÁ, K., 2008. *Technické kompenzační pomůcky pro osoby se sluchovým postižením*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-15-0.

KOMORNÁ, M. a GÁBOVÁ K., 2008. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. 2.,

opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-18-1.

MLČÁKOVÁ, R., MAŠTALÍŘ, J., MELOUNOVÁ, Z. a RYBÁŘOVÁ K., 2020. *Narušená komunikační schopnost a speciální vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 9978-80-244-5775-8.

MUKNŠNÁBLOVÁ, M. a GÁBOVÁ K., 2014. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5034-7.

OREL, M. a FACOVÁ, V., 2010. *Člověk, jeho smysly a svět*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2946-6.

PARADIS J., RUITING J., ANTTI A. 2017, *The acquisition of tense morphology over time by English second language children with specific language impairment: Testing the cumulative effects hypothesis*. [online] Cambridge: Cambridge University Press [20. 3. 2023] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/applied-psycholinguistics/article/acquisition-of-tense-morphology-over-time-by-english-second-language-children-with-specific-language-impairment-testing-the-cumulative-effects-hypothesis/0B6CF5461D4EDCCDCE7836C236BFC317?fbclid=IwAR1ygK26ycTaXnKuuQR3VsfnsTeJSNp-Kzey5MZWAm4Ybyjx5nQLGpeYdFU>

POTMĚŠIL, M. a GÁBOVÁ K., 2010. *Psychosociální aspekty sluchového postižení*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5184-3.

Práce pro ZP, 2019. *Sluchové postižení* [online] Praha: Národní rada pro osoby se zdravotním postižením ČR, o. s. [20. 3. 2023] Dostupné z: <https://praceprozp.cz/sluchove-postizeni/>

STŘEDA, L. a HÁNA K., 2016. *EHealth a telemedicína: učebnice pro vysoké školy*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5764-3.

ŠÁMALOVÁ, K. a FACOVÁ V., 2016. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením: pro znevýhodněné čtenáře*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3469-2.

ŠIRC, V., 8.2.2022. Sluchadla versus naslouchátka. Dávejte pozor, ta druhá vám mohou poškodit sluch! [online] Praha: Pražský deník. cz. [cit. 10. 1. 2023]. Dostupné z: <https://prazsky.denik.cz/z-regionu/sluchadla-versus-naslouchatka-pozor-ta-druha-vam-mohou-poskodit-sluch-20220208.html>

TICHÁ CUKRÁRNA, 2023. *Tichá cukrárna* [online] Praha: Tichý svět – chráněné pracoviště, o. p. s. [15. 3. 2023] Dostupné z: <https://www.tichacukrarna.cz/>

WANG J. 2021. *Simultaneous Interpreting from a Signed Language into a Spoken Language*. New York: Taylor and Francis. ISBN: 978-0-367-81576-9

WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2022. WHO releases new standard to tackle rising threat of hearing loss. [online]. World Health Organization [11. 3. 2023] Dostupné z: <https://www.who.int/news/item/02-03-2022-who-releases-new-standard-to-tackle-rising-threat-of-hearing-loss>

WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2023. Deafness and hearing loss. [online]. World Health Organization [11. 3. 2023] Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/hearing-loss#tab=tab_1

10 RESUMÉ

This bachelor's thesis deals with the topic of people with hearing impairment, their education and occupying. The research question is: "How educational system and preparedness of employers limit people with hearing impairment?" This work is divided into theoretical and practical part. Theoretical part contains differences between congenital and acquired hearing disability. It also points out the importance of learning the reading and writing. There is also topic that deals with the possibility of choosing the right field of work. This bachelor's thesis refers to the fact that there is the possibility to financially compensate the employers who are employing people with hearing impairment. In theoretical part we get the opinions of school, employers and people with hearing disability. In this bachelor's thesis we can find out what options do people with hearing impairment have for studying and what barriers they overcome while looking for the job. The reasons for not accepting these people. We also find out the examples of help which can people with hearing disability use while studying. In what way do the employers modify the jobs to people with hearing impairment. What compensatory tools do usually people with hearing disability use while working. What options do the non-profit organizations provide to employ these people.